

ЕПІСТОЛЯРІЙ МИТЦІВ ДІАСПОРИ ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ ЇХ СВІТОГЛЯДНИХ ТА ЕСТЕТИЧНИХ ПОЗИЦІЙ

EPISTOLARY OF DIASPORA AETISTS AS REALIZATION OF THEIR WORLDVIEW AND AESTHETIC POSITSONS

Мазоха Г.С.,

orcid.org/0000-0002-6803-3306

доктор філологічних наук, професор,

*завідувач кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання
Університету Григорія Сковороди в Переяславі*

У статті на основі розлогого фактичного матеріалу осмислено приватне листування письменників української діаспори. Аргументується думка про те, що майстри художнього слова не випадково зверталися до означеного жанру. Лист у них відзначається швидкою реакцією на факт, виражає миттєве ставлення його автора до події, а також останній не обмежений ні тематично, ні стилістично. Доводиться, що кореспонденції майстрів слова – це не просто розповідь про побачене й пережите, а власне діалог, що засвідчує єднання душ, глибинне проникнення адресантів у суть саме тих процесів, які характеризують проблеми розвитку літератури та суспільства. Такі листи відзначаються не лише своїм приватним спрямуванням і цікаві тільки для безпосередніх учасників «діалогів на відстані». Останні слугують ареною історичної й літературної полеміки. Епістолярне контактування у письменників слугувало каталізатором їх національної самосвідомості. Обґрунтовується думка, що власне такий діалог ставав можливим лише за таких умов, коли кожен із його учасників із пошануванням ставився до іншого, убачаючи в ньому рівноправного партнера, а не потенційного супротивника. На конкретних прикладах проілюстровано, що, аби зрозуміти іншого, варто в першу чергу оцінити себе. Це стосується як окремої людини, так нації й народу в цілому.

Особливу увагу звернено на глибинний пласт епістолярію митців: самоаналіз, розкриття потаємних механізмів особистої вдачі, зародження творчих задумів, перевтілення зовнішніх вражень – життєвих, мистецьких, характер реакції, інтенсивність спогадів. Саме в таких листах, як продемонстрували епістолярні тексти, віднаходимо багатий матеріал для розуміння цих невидимих, але дуже важливих процесів. Епістоли ідентифікують силу письменників в історичній пам'яті, гостроті сприйняття духу, сутності конфліктів, проблем, тенденцій дійсності мистецтва. У кожному листі адресант є і письменником, і трибуном, витоки його любові й ненависті – в особистісних колізіях із дійсністю; ними добирається в кореспонденції лише те, що є гідним суспільної об'єктивізації.

Відзначено, що листи письменників української діаспори засвідчують новий тип світосприйняття, світорозуміння. А нове мислення – це не тільки оцінка зовнішнього, об'єктивно існуючої дійсності – це ще й психологічний стан, спонтанний «вибух» настрою, переживань, оцінок і переоцінок, як дійсності, так і себе самого. Широта зацікавленості, постійна пильна увага до навколишнього світу поєднуються в листах із дивовижною свободою суджень і оцінок, високою літературною культурою, вишуканістю з максимальною простотою і природністю вираження. А, отже, це наслідок величезної довготривалої роботи души.

Ключові слова: лист, епістолярій, літературний процес, епістолярний діалог, жанр, стиль.

The article, based on extensive factual material, comprehends the private correspondence of writers of the Ukrainian diaspora. It is argued that the masters of the artistic word did not accidentally turn to this genre. Their letter is marked by a quick reaction to the fact, expresses the instantaneous attitude of its author to the event, and the latter is not limited either thematically or stylistically. It turns out that the correspondence of the masters of the word is not just a story about what is seen and experienced, but actually a dialogue that testifies to the unity of souls, deep penetration of addressees into the essence of those processes that characterize the problems of literature and society. Such letters are marked not only by their private direction and are of interest only to the direct participants in "dialogues at a distance". The latter serve as an arena of historical and literary controversy. Epistolary contact in writers served as a catalyst for their national identity. The opinion is substantiated that such a dialogue became possible only under such conditions, when each of its participants treated the other with respect, seeing in him an equal partner and not a potential adversary. Specific examples illustrate that in order to understand another, one must first evaluate oneself. This applies both to the individual and to the nation and the nation as a whole.

Particular attention is paid to the deep layer of the epistolary of artists: introspection, the disclosure of secret mechanisms of personal nature, the emergence of creative ideas, the embodiment of external impressions – life, art – the nature of the reaction, the intensity of memories. It is in such letters, as the epistolary texts have shown, that we find rich material for understanding these invisible but very important processes. Epistles identify the strength of writers in historical memory, the sharpness of perception of the spirit, the essence of conflicts, problems, trends in the reality of art. In each letter, the addressee is both a writer and a tribune, the origins of his love and hate – in personal conflicts with reality; they select in correspondence only that which is worthy of public objectification.

It is noted that the letters of the writers of the Ukrainian diaspora testify to a new type of world perception, worldview. And new thinking is not only an assessment of external, objectively existing reality – it is also a psychological state, a spontaneous "explosion" of mood, experiences, evaluations and reassessments of both reality and oneself. The breadth

of interests, constant close attention to the world around are combined in the letters with amazing freedom of judgment and evaluation, high literary culture, sophistication with maximum simplicity and natural expression. And, therefore, it is a consequence of a huge long-term work of the soul.

Key words: *letter*, epistolary, literary process, epistolary dialogue, genre, style.

Постановка проблеми. Важливим аспектом для об'єктивного й всебічного вивчення розмаїтого доробку письменників української діаспори, їх багатогранної духовно-творчої діяльності, слугує джерельна база, одну з домінуючих ланок якої становлять приватні кореспонденції, як самостійне й цілком оригінальне творіння їхньої думки. У листах по-особливому розкриваються характери майстрів слова, їх художньо-естетичні смаки та уподобання, глибокий інтелектуалізм і громадянська активність. Власне кореспонденції і стають тими «променями, які лучать між собою духовні іпостасі, а отже, є ніби своєрідними потоками енергії, якими адресати обмінюються» [1, с.14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новітні літературознавчі дискурси (А. Ільків, М. Коцюбинська, В. Кузьменко, М. Пангелова, І. Погребняк, О. Свириденко) засвідчують, що епістолярій письменників української діаспори ще й до сьогодні перебуває на маргінесах наукових зацікавлень і не отримав належного поцінування. Відтак дослідження та коментування означених листів значно посприяло б увиразненню та розкриттю мистецького доробку вітчизняних майстрів слова в екзилі з різних ракурсів. Потреба такого системного погляду на епістолярій письменників діаспори й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Постановка завдання. Метою наукової студії є осмислення специфіки та функцій листування митців діаспори, зокрема в аспекті літературних дискусій і полеміки, у зв'язку з дискурсом художньої словесності означеного періоду.

Із огляду на обсяг та неоднорідність першоджерельного матеріалу, у роботі застосовуються типологічний, порівняльно-історичний та рецептивно-інтерпретаційний методи дослідження.

Виклад основного матеріалу. Дослідження приватних листів митців української діаспори у дискурсі їх світоглядних та естетичних позицій дає підстави вести мову про тематичне багатство останніх: трагічна буденність, глибинна сила людської особистості, полеміка стосовно специфічного духовного призначення України тощо. І це не випадково, адже лист, як і інші жанри, у різні епохи ідентифікує еволюцію культури в тому плані, як у ньому відбувається відбір і формування певних тем і змісту в цілому.

Слід визнати, що митців діаспори ніколи не влаштовувала роль простих «оповідачів новин»

у своїх листах. Вони намагалися піднятися над «хаосом емпірії», співвіднести все це із собою, подати власне розуміння, своє ставлення та бачення, створити свій «портрет». Усе це створює в адресантів певні проблеми, зокрема: добору інформації та способів її відтворення, одночасно з аналізом подій, які щойно відбулися, почуттів, пережитих зараз, сьогодні, нещодавно (у цьому специфіка листа як жанру), можливий і ретроспективний погляд, «віддаленість» від факту, його «пережитість». Водночас така кореспонденція вимагала творчого натхнення, активізувала уяву, загострювала спостереження. Не виключена можливість публікації листів трансформувала у письменників почуття, яке завжди було владне людям, – записати те, що вразило або зацікавило. Підкреслено суб'єктивний характер оцінок, те значення, яке надавалося майстрами слова думкам і почуттям, що спонукали їх до написання кореспонденцій, свідчить про певні зміни в свідомості, зокрема художній. І. Багрянний, У. Самчук, Д. Гуменна, В. Гайдарівський та інші письменники намагаються проникнути в секрети власної свідомості й психології, одночасно аналізують і стають об'єктом аналізу. У їхніх листах спостерігається процес поглибленого самопізнання свого «Я», самовизначення у зв'язках з іншими людьми. Охоплення в епістолах різних сфер життя, зокрема подієвих, інтелектуальних та емоційних, зумовлює особливу поліфонічність їхнього звучання. Створюється ілюзія безпосереднього спілкування, своєрідного доторку до людини, до участі в реальних подіях.

Листи передають глибокий психологічний самоаналіз, трагічні сум'яття адресантів, загнаних у заідеологізовані стандарти життя й творчості, відтворюють героїчні зусилля митців в екзилі, які прагнуть до вільного вияву людської та творчої індивідуальності. Постійна самохарактеристика, виявлення структури свідомості, звернення до адресата різними гранями, створюють найважливіші для аналізу епістолярні образи. І це не випадково, адже листи творилися людьми, які не виступали «реєстратором, або фіксатором» подій, що мали місце на той час, а власне письменниками-дослідниками, які уже мали певну сформовану думку щодо тих чи інших реалій життя. Свого часу англійський письменник У.-С. Моем писав: «Митець завжди і всюди працює, щоб звільнити свою душу... Всі гріхи й боже-

вілля, нещастя, що випали на його долю, самотність, хвороби, розбиті мрії, приниження – усе це він здатен перетворити на матеріал і перемогти. З усіх людей тільки письменнику надана творча воля» [2, с.38].

Зокрема кореспонденції І. Багряного, життя якого на чужині складалося нелегко, уміщують проблеми, що хвилювали митця як до еміграції, так і впродовж життя, поза межами України. Як відомо, він був не лише визначним публіцистом і письменником, а ще й активним громадсько-політичним діячем. І звісно ж, у своєму листуванні митець не міг стояти осторонь проблем громадсько-політичного характеру. Освіченість І. Багряного у поєднанні з пристрасним характером та радикальними поглядами на політику сформували його як митця-політика, що доволі виразно проступає і в його приватному листуванні. Значний пласт інформації у його кореспонденціях носить просопографічний характер, тобто, це дані про І. Багряного як особистість: його захоплення, уподобання, смаки тощо. Зокрема маємо змогу простежити в листах письменника гостру полемічність, почасти навіть імпульсивність у відстоюванні власних переконань. Наприклад, у листі до В. Бендера, що став відповіддю на статтю дописувача «Без перечулень», автор гнівно констатує, що не знає, чи вдасться адресату «врятувати» письменницьку репутацію після такої операції над нею. «Майте на увазі, – пише І. Багрянний, – що всі справжні письменники й митці були тільки тому письменниками у повному розумінні цього слова (тобто якимись світочами, великими людьми), що були гуманістами і стояли завжди на стороні добра, проти зла у всіх його відтінках. Вони були гуманістами в універсальному розумінні цього слова і ніколи не керувалися егоїстичною, хитрохахлацькою засадою, що зло тільки те, що нам болить особисто, а те, що болить іншим – це добро. Найганебнішим у нашій національній психіці було оте знамените «моя хата скраю». Це хахлятьська, когутська мораль. І через цю мораль, ми, власне, не маємо ані свободи, ані держави, ані пошани в світі» [3, с.131].

Отже, бути митцем, це не лише служити художньому слову, а й «підставляти плечі» під тягар інших справ – громадсько-політичних, освітніх, видавничих тощо. Звучить тут і самоіронія, породжена гіркими роздумами та вболіваннями І. Багряного за долю української нації. Він обрав свою позицію діяча ще в складних умовах розгортання репресій проти української інтелігенції і не вважав за потрібне щось змінювати або приховувати.

Авторська індивідуальність адресанта, міра його присутності в тексті, яка в інших жанрах носить більш опосередкований характер, у приватних кореспонденціях І. Багряного заявлена «відкритим текстом» у вигляді прямих звернень до адресатів. Зацікавленість письменника найрізноманітнішими громадськими, літературними проблемами дуже щира, оскільки це стосується конкретних фактів, осіб, вчинків.

Як бачимо, листи І. Багряного ідентифікують його внутрішній зв'язок із добою. І це не випадково, адже специфічними рисами епістоли є обов'язкова дотичність автора до тих подій, про які він пише. Межі листа відкриті, кореспонденція набуває всеохопного характеру завдяки трансформації в ній індивідуальної долі (смаків, уподобань, оцінок різних подій і явищ) та внутрішнього життя автора, а також причин, що призвели до її написання.

Розлоге й добре збережене приватне листування У. Самчука дає змогу отримати загалом об'єктивне уявлення про світоглядні цінності та художньо-естетичні уподобання митця. Як майстер слова, він вважав одним зі своїх літературних обов'язків багаторівнево і художньо неординарно дослідити дуже важливу проблему – випробування на живучість та міцність в соціально-політичних струсах ХХ віку ідеї української державності. Усі ці завдання конкретизовані ним як у творчості, так і в громадській діяльності. І власне приватні кореспонденції прозаїка передають нам те, що саме хвилювало його як письменника та розкривають творчі й видавничі наміри митця. Неквапливий, дуже уважний до слова й до людини, він у своїх листах порушує цілу низку проблем, які почасти наявні в епістолах й інших майстрів художнього слова.

Ще в грудні 1945 р. У. Самчука було обрано головою правління МУРу. Він дуже активно працював над згуртуванням письменницьких сил, яким належало творити в еміграції «велику літературу». Митець із повагою ставиться до тих, хто продовжував працювати на письменницькій ниві, переймається тим, що відходять у інший світ духовно близькі йому люди. «В літературі такі новини: вийшов «Сад Гетсиманський» Багряного. – Ви вже напевно знаєте. Дуже добра книжка. Вийшов «План до двору» Осьмачки. Також не зла річ. Сумна новина, що помер В. Винниченко. Ви це, мабуть, також знаєте. Стара гвардія поволі відходить і не знати, чи зможемо їх гідно заступити. Наша організація МУР розпалася і нема можливості її зібрати назад» [4, с.228].

Сам митець дуже активно працює над творами: «На білому коні» (1955), «Чого не гоїть огонь» (1959), «На коні вороному» (1975), «Плянета Ді-Пі» (1979) та ін. У той час, коли в підрадянській Україні керівні вказівки «корманичів» мистецтва вимагали від літератури глибокого відображення процесів НТР і особливо старанно працювали над створенням образу «ділової людини», У. Самчук у своїх творах звернувся до занедбаних сфер національного життя. Він пройнявся духом часу, думав і відчував у руслі тогочасних художніх новацій, хоча, як митець, розвивався за власними «законами», наполегливо виборюючи свою «нішу» в літературному процесі. Про це йдеться чи не в кожній кореспонденції. «З видавництвами справа зовсім зле, – пише він до Д. Нитченка. – Я все роблю намагання рушити цю справу, але поки що наслідки не найкращі» [5, с.79]. Митець прикладав максимум зусиль, шукаючи підтримки у людей, які не лише не залишалися байдужими до української літератури, але й до того, аби його твори побачили світ. Отже, листування У. Самчука виконувало, головним чином, функцію інформативну, тобто слугувало еквівалентом безпосередньої розмови. Такі кореспонденції експлікують такий комунікативний контакт, у якому «адресант виступає як носій певного фізичного, психічного та ідеологічного складу, схильностей, рис, носій певної системи цінностей, поглядів, смаків, думок, певної культури тощо» [6, с.19]. Власне таке кореспондування може передбачати виклик адресата «на розмову» у будь-який час, імітувати зустріч, обмін потаємними думками, порадами, сподіваючись на відгук та взаєморозуміння.

Листування Д. Гуменної зі своїми дописувачами також швидше нагадує усну розмову. Тобто, йдеться про невимушеність у висловлюванні, імпровізацію, внутрішній сюжет тощо. Її дуже хвилює те, що все в світі перетворюється на бізнес, міряється вартістю долара. «Наші православні не мають книгарень, чого? – Я тепер думаю над цим, чи потрібне ще наше змагання і чи не вмирає таки письменницьке ремесло. Нема ні меценатів, ні організації, свідомих ваги літератури. Вони – бізнес знають... І коли бачиш таку незаінтересованість, то нема стимулу до в'язання у голові сюжетів...» [7, с.49].

Д. Гуменна усвідомлює, що необхідно зорганізуватись у письменницьку спілку, бо інакше – це пустеля, відсутність спільних дій, що означає неможливість друкуватися, а також поширювати власні твори. І крізь усі її листи проступає бажання мати змогу співпрацювати з видавництвами, оскільки митець не може одночасно

писати і видавати свої твори. Відтак письменниця припускає, що можливо тут виною є і певна неорганізованість самих літераторів, оскільки вже всі давно пересварилися між собою.

Проте, окрім фактів чисто біографічних, Д. Гуменна дуже розлого мовить про нові твори, дає їм різнобічну характеристику. Зокрема, вона дуже схвально відгукнулася на книгу Д. Нитченка (Чуба) «Від Зінькова до Мельборну». На її переконання означений твір, це ще одна перемога над життєвими перешкодами. «Дуже цінна своєю документальністю книжка, – пише Д. Гуменна автору видання. – Я думаю, що з таких книжок вивчатимуть історію української літератури. Тим більше, що вона щира і безпретензійна. Я сказала б, це – декларація-обвинувачення радянської системи від імені цілого покоління, таких, як Ви, як я, що бажали працювати для свого народу, а не мали місця в цій системі, ні за що, ні про що викинуті, «вороги народу» [8, с.54]. Дуже пієтетну характеристику мисткиня дає й роману Василя Барки «Рай», слушно акцентуючи на тому, що його письменницькій палітрі притаманні елементи різних стильових шкіл та напрямів. І це твердження цілком слушне, адже Василь Барка справді завжди уважно ставився до вибору форми твору, він – майстер контрастів, за допомогою яких досягає зорової відчутності описуваного. І все це дуже виразно проступає в його романі «Рай».

Епістолярій А. Калиновського відзначається підвищеною суб'єктивністю і психологічною емоційністю, що вочевидь пояснюється його надзвичайно тонким, нюансованим відчуттям дійсності. А це, у свою чергу, і дало письменникові змогу відтворити останню у всьому її розмаїтті. Аби висвітлити справжню суть проблеми, він завжди в своїх листах висловлювався з притаманною для нього відвертістю й невимушеністю. Наприклад, критикуючи підрадянську дійсність, А. Калиновський також не шкодував фарб, аби показати й те, що мало місце на той час в еміграції. Даючи відгук про книжку «Міркування серйозні, не дуже серйозні, і так собі» у листі до Д. Нитченка, він пише наступне: «Там ти здибаєш досить прикрого матеріалу з нашої емігрантської дійсності, хоч я те все злагіднив. А коли б став на шлях відвертості, була б дуже жалюгідна картина. Але...не рекомендується виносити сміття з хати. Взагалі ж, як казав безсмертний Микола Васильович Гоголь, «нудно жити на цьому світі панове». Нудно, бо на провідних становищах примітиві, життям керують невігласи, дилетанти, в крайньому випадку недоучки» [9, с.62]. У листах

письменника, де наявні яскраві зразки міні-рецензій, митець намагається бути не лише об'єктивним, але й оригінальним. Аналізуючи роман П. Загребельного «День для прийдешнього», він пише: «Цікава й вартісна книга, окрім де-не-де розлитих «ложок дьогтю» – реверансів у бік комуністичної ідеології». І далі резюмує: «Та це вже собаці кістка», очевидно, без тої «кістки» не надрукували б, і не можна за те осуджувати письменника» [10, с.59]. Як на наш погляд, це дуже лаконічна, але від того, не менш значима і влучна оцінка твору. У цитованому листі наявна згадка й про А. Малишка: «Недавно довідався з преси, що помер Малишко. Шкода! Його «Рушничок» – вічний, та й поза тим є багато доброго».

Про естетичні уподобання А. Калиновського промовисто свідчить його лист до Д. Нитченка, в якому йдеться про книгу мемуарів Ю. Смолича «Розповідь про неспокій», що побачила світ 1968 року. «Обов'язково прочитай книгу Ю. Смолича «Розповідь про неспокій». Спогади цікаві, але просякнуті такою партійщиною й «советським патріотизмом», що стає нудно. Дуже обережно, завуальовано висловлюється маєстро Смолич. Наприклад: «У лихоліття війни ми вступили з тяжкою незагоєною раною – після років порушення соціалістичної законності». Добре мені «порушення, – з обуренням зауважує адресант, – мільйони відрубаних голів і мільйони запроторених у табори смерті. А до Смолича я маю ще й особистий «зуб», бо коли мене звільнили, як «чужий елемент», і я просив Смолича мені «прописатись» у Харкові, на один місяць, він запитав: – А чому ви на волі? В його книжці, розуміється, безпардонне паплюження письменників-емігрантів: Багряного, Любченка, Веретенченка, Гака. Словом, совість у Смолича не заговорила й на схилі життя», – з гіркотою зауважує автор листа [11, с.74-75].

А. Калиновський також дуже влучно охарактеризував риси трьох книг мемуарів Ю. Смолича, а саме – «хвостамахательство в бік рідної советської влади і не менш рідної партії» [12, с.76]. Автор кореспонденції вважає, що його візаві навіть не може припуститися думки, аби писати інакше. Через те він і відзначає, що «... занадто вже Юрій Корнієвич ортодоксальний, можна б трохи й попустити. Там же, де І. Багрянний, А. Любченко, А. Гак, О. Веретенченко – «зрадники й графомани» пам'ять про яких, як і їхні невідомі могили, хай поросте споришем. Все ж таки є й багато цікавого в тих книжках, особливо для тих, що до того часу крутилися в письменницькому колі» [13, с.77].

Із цими судженнями А. Калиновського можна погодитись, адже перелічені в листі майстри слова справді залишили непроминальний слід в історії вітчизняної літератури. Вони першими порушили питання голодомору, започаткували архівно-пошукову роботу, вели мову про ідеологічний пресинг, попирання національних і особистих прав людини. Їхні твори стали справжнім викликом схематизму, ілюстративності й безконфліктності, оскільки в них спостерігається відчутне тяжіння до аналітичності та збагачення письма засобами психологічного аналізу.

Реалізацією світоглядних та естетичних позицій став й епістолярій І. Качуровського. У своїх листах митець досить часто виступає в амплу літературного критика. Він буває доволі різким, але, принаймні, завжди намагається бути справедливим. Ось, наприклад, захищаючи Б. Антоненка-Давидовича від різноманітних «критиків від літератури», І. Качуровський звертається з проханням до Д. Нитченка: «Статтю паскудняка (автор пасквілю про митця – (І. Бронницький) – уточнення наше – Г.М.) проти Антоненка-Давидовича обов'язково пришліть. Не знаю, чи вам відомо, що твори Антоненка-Давидовича і Станіслава Тельнюка «заморожені» у видавництвах з наказу КДБ. Письменники поставлені перед вибором: будеш свідчити проти заарештованих Світличного – Дзюби – Сверстюка – Чорновола, – надрукуємо, а як ні – лежатимуть твої книжки без дозволу на друк. Те, що той паскудняк наважився друкувати пасквіль проти Антоненка-Давидовича саме тепер, свідчить, що тут ми маємо справу зі звичайним агентом» [14, с.117]. Тому, викладаючи для докторантів курс «Українська література між двома війнами», І. Качуровський долучає до аналізу й твори Б. Антоненка-Давидовича, В. Гжицького та багатьох інших дисидентів. І до 75-річчя Б. Антоненка-Давидовича І. Качуровський навіть пише окреме радіо посилання. Його також хвилює, як довідуємось із листа, датованого 9 вересня 1974 р., те, що про причини смерті В. Гжицького йому нічого не відомо. Лише дійшли слухи про виключення зі спілки письменників М. Лукаша й Г. Кочура. Отже, як бачимо, перебуваючи поза межами України, І. Качуровський не пориває з нею свого духовного зв'язку.

Водночасу листах І. Качуровського розкидано й чимало містких і точних деталей з того середовища, в яке поета закидала доля. Епістоли ідентифікують силу історичної пам'яті письменника, його духу, передають суть тих проблем, що його хвилюють. У кожній зі своїх кореспонденцій він

виступає і поетом (бо дуже багато в них місця відводиться його творам, особливостям їх створення), і трибуном, тут ми спостерігаємо витoki його любові й осуду – в особистісних колізіях із дійсністю. У його приватних листах, як правило, фіксується й синтезується лише те, що дає можливість зрозуміти всі ці невидимі, але дуже важливі процеси.

Висновки. Отже, епістолярій письменників української діаспори засвідчує, що останній у їхній творчості, долаючи вузькість і замкнутість сфери приватного документа, перестав «жити» своїм камерним життям, став не лише формою самопізнання та самовираження особистості, а значно ширше – формою освоєння дійсності. І власне цим означені кореспонденції стали причетними до найважливіших історико-літературних процесів свого часу, бо все перебуває у зв'язку зі всім.

Поряд із фактами біографії у листах виразно прочитуються проблеми, пов'язані з художньою творчістю, зосібна з літературою, яку письменники намагалися творити в душі нового мислення. Через те й домінують в означених кореспонденціях стала не просто «епістолярна людина», що, як правило, створюється в листах, а ще й культура та мистецтво. Йдеться про намагання відчувати ті внутрішні спонуки, що активізують творчість та сам процес художньої реалізації письменницьких задумів, а також характер емоційності й образотворення в їхніх творах.

У процесі дослідження листів письменників української діаспори виявлено аспекти, що потребують подальшого вивчення, зокрема, розгляд означених кореспонденцій з погляду їх художньо-естетичної вартості та жанрово-стильових модифікацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коцюбинська М. «Зафіксоване й нетлінне». Роздуми про епістолярну творчість. Київ : Дух і літера, 2001. 299 с.
2. Моэм С. Театр. Москва : Форс, 2021. 320 с.
3. Багрянний І. Листування : в 2 т. Київ : Смолоскип, 2002. Т. 1. 706 с.
4. Нитченко Д. Листи письменників. Збірник другий. Мельборн (Австралія) – Ніжин : Просвіта, 1998. 268 с.
5. Нитченко Д. Листи письменників. Збірник четвертий. Мельборн (Австралія) – Ніжин – Київ : Смолоскип, 2001. 242 с.
6. Богдан С. Лист як особливий вид комунікативної діяльності. *Дивослово*. 2004. № 1. С. 19 – 23.
7. Нитченко Д. Листи письменників. Збірник другий. Мельборн (Австралія) – Ніжин : Просвіта, 1998. 268 с.
8. Нитченко Д. Листи письменників. Збірник другий. Мельборн (Австралія) – Ніжин : Просвіта, 1998. 286 с.
9. Нитченко Д. Листи письменників. Збірник п'ятий. Мельборн (Австралія) – Ніжин – Київ : Смолоскип, 2001. 250 с.

УДК 821.161.2:82-82:82-3+165.642+7.047

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.21.2.42>

ПОЕТИКА ХРОНОТОПУ В КОНТЕКСТІ ЖАНРОТВОРЕННЯ ТА ОБРАЗОТВОРЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ НОВЕЛ О. ДОВЖЕНКА ТА М. ХВИЛЬОВОГО)

POETICS OF THE CHRONOTOPE IN THE CONTEXT OF GENRE CREATION AND IMAGE FORMATION (ON THE MATERIAL OF THE STORIES BY O. DOVZHENKO AND M. KHVYLOVY)

Павлюк Н.Л.,

orcid.org/0000-0001-7170-5743

кандидат філологічних наук,

викладач кафедри української на зарубіжній літератур

Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

У статті досліджено поетикальні особливості хронотопу в контексті жанротворення та образотворення на матеріалі однаково названих новел «Мати» О. Довженка та М. Хвильового. У результаті дослідження з'ясовано, що хронотоп виняткової події – факт загибелі матерів, – покладений в основу творів, сприяв оформленню текстів у жанр